

Mellékletek a

Nyelvjárásiasság és nyelvi standard(izmus)

*Szociodialektológiai vizsgálat a varsányi általános iskolások
körében*

című pályamunkához

Dr. Lakatos Szilvia

egyetemi adjunktus

Lukács Karolina

magyartanár – történelem és állampolgári

ismeretek tanára

osztatlan tanárképzés

Dr. Jánk István

egyetemi docens

2024

Pécs

Mellékletek

1.	sz. melléklet: Pedagógusok nyelvi attitűdjét célzó kérdőív	3
2.	sz. melléklet: Szociális háttérvizsgálathoz szükséges kérdőív	6
3.	sz. melléklet: A képazonosító feladat során használt képek	8
4.	sz. melléklet: Az interjú során feltett kérdések és a hanganyagok online elérési helye	10
5.	sz. melléklet: Interjúról készített átiratok – példa a nyelvjárás mértékének meghatározására.....	11

1. sz. melléklet: Pedagógusok nyelvi attitűdjét célzó kérdőív

Pedagógus kérdőív

1 Ön melyik településről származik?

2 Kérem jelölje be az életkorát!

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ 23-30 év között ☐ 31-40 év között ☐ 41-50 év között ☐ 51-60 év között ☐ 60 év felett

3 Kérem jelölje be a nemét!

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Nő ☐ Férfi

4 Korrigálja-e Ön, s ha igen, milyen gyakorisággal tanítványai nyelvjárási – szó- és írásbeli – tanórai megnyilatkozásait?

Tippek a kérdéshez: *Jelöljön ki egy választ minden sorban*

	Igen	Nem	Ritkán	Gyakran
Előfordul, hogy iskolán kívül korrigálom tanítványai m nyelvjárási nyelvhasználatát	☐	☐	☐	☐
Előfordul, hogy a tanórákon korrigálom tanítványaim nyelvjárási nyelvhasználatát	☐	☐	☐	☐

5 Amennyiben a tanórákon vagy a tanórákon kívül korrigálja tanítványai nyelvjárási nyelvhasználatát, milyen módon és milyen gyakorisággal teszi azt? (Több válasz is jelölhető)

Tippek a kérdéshez: *Jelöljön ki egy vagy több választ minden sorban*

	Soha	Ritkán	Gyakran	Mindig
A köznyelvi formákat megnevezve javítok a szóhasználat esetében (Pl. nem pusi, hanem malacka!)	☐	☐	☐	☐

A köznyelvi formákat megnevezve javítok a hangzókészlet esetében (Pl. nem „Varsány”, hanem Varsány!)

☐ ☐ ☐ ☐

A köznyelvi formákat megnevezve javítok a nyelvjárás nyelvtani jelenségei esetében (Pl. Nem rínyi, hanem ríni! Nem reggelről, hanem reggel!)

☐ ☐ ☐ ☐

6 Melyik esetben korrigálja inkább tanítványai nyelvjárásias megnyilvánulásait?

Tipppek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

- ☐ Ha írott szövegben (dolgozat, fogalmazás stb.) találkozom velük. ☐ Ha szóban (tanórai felszólalás, felelet) találkozom velük. ☐ Mindkét esetben egyformán korrigálok.

7 Amikor korrigálja tanítványai nyelvjárásias nyelvhasználatát, milyen magyarázatot fűz a korrekcióhoz?

Tipppek a kérdéshez: *Például: Otthon mondhatod így, de az iskolában nem!*

8 Van-e olyan szó vagy szerkezet, ami – a korábban felsoroltakon kívül – zavarja Önt? Ha igen, akkor mi ez?

9 Amennyiben van olyan szó vagy szerkezet, ami zavarja Önt, mit csinál, ha ezt hallja tanórán?

10 Kérem, jelölje meg azt a három osztályt, ahol a legtöbb órát tartja!

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy vagy több választ*

- ☐ 1. osztály ☐ 2. osztály ☐ 3. osztály ☐ 4. osztály ☐ 5. osztály ☐ 6.a osztály ☐ 6.b osztály
☐ 7. osztály ☐ 8. osztály

11 Hogyan viszonyul a palóc nyelvjáráshoz?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

- ☐ Semlegesen ☐ Pozitívan ☐ Negatívan

12 Ha nagyon akar, tud „palócosan” beszélni?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

- ☐ Igen ☐ Nem

13 Ön szerint milyen jövő vár a palóc nyelvjárásra?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

- ☐ A nyelvjárás idővel eltűnik. ☐ A nyelvjárás hosszabb távon is megmarad.

2. sz. melléklet: Szociális háttérvizsgálathoz szükséges kérdőív

Szociális háttérkérdőív

Tisztelt Szülő!

Lukács Karolina vagyok, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Karának végzős tanár szakos hallgatója. A diplomamunkám témája az általános iskolás tanulók nyelvjárásiasságának vizsgálata. Ahhoz, hogy minél pontosabb eredményeket kaphassak, szeretném a segítségüket kérni. A kérdőív teljesen anonim, vagyis sem az Önök, sem pedig a gyermekük neve nem fog szerepelni sehol.

1 Hol lakik jelenleg életvitelszerűen?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ!*

☐ Varsányban ☐ Nagylócon ☐ Szécsényben ☐ Egyéb: _____

2 Legmagasabb iskolai végzettsége:

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ 8 osztálynál kevesebb ☐ Általános iskola ☐ Középfokú végzettség (szakma, érettségi nélkül) ☐ Érettségi ☐ Főiskola/Egyetem

3 Házastársa/élettársa legmagasabb iskolai végzettsége:

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ 8 osztálynál kevesebb ☐ Általános iskola ☐ Középfokú (szakma, érettségi nélkül) ☐ Érettségi ☐ Főiskola/Egyetem

4 Milyen munkakörben dolgozik jelenleg?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Jelenleg nem dolgozom ☐ Közmunkaprogram keretein belül ☐ Alkalmazott/beosztott ☐ Vállalkozó
☐ Egyéb: _____

5 Él-e idősebb generáció Önökkel egy háztartásban?

Tippek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Igen, gyermekem nagyszülőjével/nagyszüleiével együtt élünk ☐ Igen, gyermekem dédszülőjével/dédszüleiével együtt élünk ☐ Igen, egyéb idősebb (60 év feletti) rokonnal, családtaggal együtt élünk ☐ Nem

6 Milyen nemzetiségűnek vallja magát?

Típek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Cigány/roma ☐ Magyar ☐ Szlovák ☐ Német ☐ Egyéb: _____

7 Beszél-e Ön valamilyen nemzetiségi, kisebbségi nyelvet?

Típek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Igen, valamelyik cigány/roma nyelvet ☐ Igen, _____ nyelvet ☐ Nem.

8 Beszél-e az Ön háztartásán belül valaki valamilyen nemzetiségi, kisebbségi nyelvet?

Típek a kérdéshez: *Válasszon egy választ*

☐ Igen, valamelyik cigány/roma nyelvet ☐ Igen, _____ nyelvet ☐ Nem.

3. sz. melléklet: A képzazonosító feladat során használt képek

1. kép forrása: <https://pixabay.com/hu/photos/mezőgazdaság-állat-baba-aranyos-84702/>

2. kép forrása: <https://www.nool.hu/helyi-kultura/2024/03/a-fokoto-kesziteset-is-elsajatithatjak-az-iparmuveszek-rimocon-video>

3. kép forrása:
<https://www.mindmegette.hu/recept/pampuska-szalagos-fank>

4. kép forrása:
<https://www.mindmegette.hu/recept/nokedli-ii>

5. kép forrása: <https://pixabay.com/hu/photos/talicska-munka-hajó-szekér-896369/>

6. kép forrása: <https://pixabay.com/hu/photos/kert-öntözni-öntözőkanna-gyep-víz-3548837/>

7. kép forrása: saját fotó

8. kép forrása: <https://femina.hu/recept/csorogefank-forgacsfank-recept/>

4. sz. melléklet: Az interjú során feltett kérdések és a hanganyagok online elérési helye

Az interjú során feltett kérdések:

1. Szeretsz iskolába járni? Miért/miért nem?
2. Melyik a kedvenc tantárgyad? Miért?
3. Mi a kedvenc játékod? Hogy kell ezt játszani? Mik a szabályok?
4. Mesélj a barátaidról! Mi kell a jó barátsághoz? Milyen a nem jó barát?
5. Melyik a kedvenc meséd/filmed? Miért? Ki a kedvenc mesehősöd?
6. Van olyan téma, amiről szívesen beszélnél / mesélnél és még nem kérdeztem?

A hanganyagok online elérési helye:

<https://drive.google.com/drive/folders/1nKz9kZ2PUXbLZ-JjoDCLe3I26Rs8pCYN>

Jelszó: hanganyag1

5. sz. melléklet: Interjúról készített átiratok – példa a nyelvjárás mértékének meghatározására

Az interjú helye és ideje: Varsány (Nógrád vármegye), 2024. május 14.

Adatközlő: 4F3

Rövidítések: „K”= kérdező, „V”=válaszoló

Az átirat elkészítéséhez használt források:

Cs. Nagy Lajos – N. Császári Ildikó (2015): *Magyar nyelvjárások*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Fon.Átír. (é.n.): *A magyar nyelv tanulmányozása kapcsán előforduló hangok jelölése különböző fonetikus átírási rendszerekben*.

<https://mnytud.arts.unideb.hu/tananyag/hangtan/fon-atir-nagy.pdf> (letöltve: 2024. 06. 04.)

Pomozi Péter (2019): *Palóc olvasókönyv. Nyelvi és irodalmi kalandozások*. Magyarságkutató Intézet, Budapest. <https://mek.oszk.hu/21300/21300/21300.pdf> (letöltve: 2024.06.04.)

K: Szeretsz iskolába járni? Őszintén.

V: Hát ilyen felesen. Valamikor szeretek, valamikor meg nem. (0)

K: Mikor szeretsz és mikor nem?

V: Hát akkó’ szeretek, amikor kedvem van rá, és amikor nem, akkor meg nincs olyan. (2)

K: Amikor úgy kelsz fel?

V: Aha, hát olyankor rossz is. (0)

K: Melyik a kedvenc órád, tantárgyad?

V: Olvasás. (1)

K: Olvasás. Miért az olvasás?

V: Mert szeretem, hogy olvasunk, meg jó olvasni. (0)

K: Szoktál olvasni otthon is?

V: Szoktam, szoktam gépezni, azt mindig olvasok, ott is. (0)

K: Miket szoktál olvasni?

V: Hát amikó’ játszok is, ott is szoktam olvasni az angol izéket is, mer’ ázér’ föl tudom ismerni az angol szàvakàt is. (8)

K: Na, lehet, hogy jövőre én tanítom a magyart, úgyhogy nagyon örülök neki, hogy tudtok olvasni és ügyesen olvastok.

K: Mi a kedvenc játékod? Ez lehet egy sportjáték vagy számítógépes játék, vagy mit tudom én, társasjáték.

V: Akkó' hát szeretek sok... a focit is szeretem, de má' azt nem annyira, hát meg májd lesz egy motorom, és fogok motorozni a testvéreimmal. Igen, ahhoz kezdek ízélni, mer' májd lesz egy motorom. (10)

K: És elmeséled nekünk, hogy hogyan kell focizni?

K: Milyen szabályok vannak a fociban? Ha meg akarsz tanítani engem focizni, akkor hogyan kell?

V: Hát naon, naon ('nagyon') oda kell figyelni, hogyha mondjuk, hogyha mondjuk, hát mondjuk, hogy sokkal nagyobb pályān vagy akkor, hogyhā... Tudod, hogyha most csak így viszed a labdāt, és ugye cselezni, megtanúsz cselezni, ilyen ki kell állítani ilyen, minek mondják azokat, és akkor azon (...) (8) (**[vizsgálat határa]** kell gyakorolni, meg ízéni, meg kell tanítani, rúgni még jobban. Most melyik akar s[r]ugni. Vagy bāl lābas vagy, vagy jobb, meg arra kell figyelni ugye Boti, hogy amikor ilyen (...) nagyobb pályān van, mer mindig az szokott lenni, hogy amikor, mēr valahol arra is figyelnek, hogyha pont úgy rúgod fel a másikat, hogyha nem úgy rúgod föl, akkor... akkor izé lesz belőle. [Szabadrúgás.] Igen.

K: Ühüm. És a szabadrúgás mit jelent?

V: Hát most megmutatom. Így ugye leteszem a labdāt, és az ellenfél mondjuk, ideállnak az emberek, és akkor rúgja, azt a kapu messze van.

K: Aha. És akkor van egy lehetősége, hogy kapura rúgjanak.

K: Szuper! Mesélj nekem a barátaidról, de ne mondjál nevet benne, jó? Milyen egy jó barát neked?

V: Az, hogy kedves velem, meg szeret velem játszani, meg jó velük játszani. Meg...

K: Honnan tudod, hogy valaki jó barátod még?

V: Hát onnan tudom, hogy még most is szeretnek velem játszani, meg mindenféle.

K: És honnan tudod, hogyha valaki nem jó barát? Milyen egy nem jó barát?

V: Onnan tudom, mer azt már megjegyeztem, hogyha nem jó barát, akkor nagyon ilyen undormāny veled.

K: Az mit jelent?

V: Ázt, hogy nem is foglalkozik veled, úgy, hogy nem is izé, nem is akar bevenni semmilyen játékba.

K: Aha, és még milyen, akivel nem szívesen játszol. Milyen tulajdonságai vannak?

V: Nekem mindegy. Tőlem bármit játszhatunk, āmit azt mondja, akkor āzt játszunk.

K: Óvatosan! [másik adatközlőnek]

K: Na melyik a kedvenc meséd vagy filmed?

V: Hú, hát meséből amit nagyon szerettem nézni, a Dragon Ballt, azt imádom, meg a Gamballt.

K: És az miről szól, ez a Dragonball?

V: Áz, hogy ugye vännák ezek a karakterek, és szeretem nézni, csak szerettem még régen.

K: És miről szól? Mi van benne?

V: Biztos látta má az ilyeneket, hogy vān sok karakter, meg ilyen izé, meg a legkedvenc karakterem is, ābba a Goku vagy ilyesmi, má ēlfelejtettem a nevüket is.

K: Űhüm. És űk mit csinālnak?

V: Hāt īgy vālāmikor szoktak īgy, hogy minek mondjāk āzt, szoktak játszani, meg īlyen, de mā nem tudom nézni, mer be lettek tiltva, ugye, mert....

K: Jō. Van esetleg kedvenc mesehōsōd?

V: Nincs.

K: Nincsen.

K: Jō, gyere ide, nézz meg egy pār kēpet, és mondd el, hogy mit lātsz rajtuk, ami eszedbe jut.

K: Ez micsoda?

K: Na, mi ez?

V: Malac.

K: Okē. Ez eszedbe jut, hogy mi az a nēni fejēn?

K: Te nēptāncolsz?

V: Nem.

K: Te nem nēptāncolsz.

V: Csak a tesōm nēptāncol.

K: Ez micsoda?

V: Pampuska.

K: Ez?

V: Haluska.

K: Jō.

K: Szokott anya csinālni valamelyiket?

V: Ezekbūl?

K: Aha.

V: Aha, de ebbūl mindig mama szokott.

K: Mama szokott. Ez micsoda?

V: Talicska vagy fūrik.

K: Aha, azt is használjátok rá.

K: És ez?

V: Ez kanna.

K: Kanna.

V: Ez?

V: Kályha.

K: Kályha van a mamának, vagy valakinek?

V: Aha, mamának van.

K: És ez micsoda? Sütöttetek. Eszedbe jut?

V: Hát nem, de attó sütöttünk.

K: Aha, okés, rendben. Csücsülj le, nagyon ügyes voltál!

Az interjú átirata a vizsgált határig (n=140 szó) középpalócra:

K: Szeretsz iskolába járni? Őszintén.

V: Hā' il'ēn felesēn. Vāmmikó' ('valamikor') szeretēk, vāmmikó' mēg nēm. (17)

K: Mikor szeretsz és mikor nem?

V: Hā' ākkó' szeretēk, āmikó' kedvēm vān rā, és āmikó' nēm, ākkó' mēg nincs olyan. (22)

K: Amikor úgy kelsz fel?

V: Āhā, hā' ol'ānkó' rossz is. (8)

K: Melyik a kedvenc órád, tantárgyad?

V: Óvāsās.(4)

K: Olvasás. Miért az olvasás?

V: Mēr' szeretēm, hogy óvāsunk, mēg jó óvāsnyī. (10)

K: Szoktál olvasni otthon is?

V: Szoktām, szoktām gépeznyī, oszt mindég óvāsok, ott is. (8)

K: Miket szoktál olvasni?

V: Hā' āmikó' játszok is, ott is szoktām óvāsnyī ā āngó' izéket is, mēr' āzér' fēl tudom ismernyi ā āngó' szāvākāt is. (29)

K: Na, lehet, hogy jövőre én tanítom a magyart, úgyhogy nagyon örülök neki, hogy tudtok olvasni és ügyesen olvastok.

K: Mi a kedvenc játékod? Ez lehet egy sportjáték vagy számítógépes játék, vagy mit tudom én, társasjáték.

V: Ākkó' hā' szeretēk sok... ā focit is szeretēm, de mā' āztāt nēm ānnyirá, hāt mēg māj' lesz

egy motorom, és fogok motorozni a testvéreimmé'. Igen, áhhó kezdék izényi, mēr' māj' lesz egy motorom. (33)

K: És elmeséled nekünk, hogy hogyan kell focizni?

K: Milyen szabályok vannak a fociban? Ha meg akarsz tanítani engem focizni, akkor hogyan kell?

V: Hāt nāgyon, nāgyon odā kē' ('kell') figyēnyi, hogyhā mondjuk, hogyhā mondjuk, hā' mondjuk, hogy sokkā'nāgyobb pāl'ān vágy ákkó', hogyhā... Tudod, hogyhā mos'csāk ('most csak') így viszed a lābdāt, és ugyē cselēznyi, mettānusz cselēznyi, il'en ki kē' ('kell') állítānyi il'en, minek mondjāk āzokāt, és ákkó' āzon (...) (47) [vizsgálat hatra]

$$\frac{T \text{ Á māmām sütte áztát a lekvārrāl mēkkenyt pāmpuskāt.}}{N \text{ Á māmām sütte áztát a lekvārrāl mēkkenyt pāmpuskāt.}} \times 100 = \frac{29}{178} \times 100 =$$
$$= 0,1625 \times 100 \approx 16,3\%$$